

УДК 339.172:339.9

Яворська В. О.

yavorska.v.o@nubip.edu.ua, ORCID ID: 0000-0002-2513-8431

Researcher ID: AFC-5798-2022

к.е.н., доц., доцент кафедри організації підприємництва та біржової діяльності,
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

ОЦІНКА МІЖНАРОДНОЇ БІРЖОВОЇ ТОРГІВЛІ ДЕРИВАТИВНИМИ КОНТРАКТАМИ НА ОРГАНІЗОВАНИХ ТОВАРНИХ РИНКАХ

Анотація. У статті розглянуто основні показники сучасного стану міжнародної біржової торгівлі деривативними контрактами. Звернута увага на глобалізаційні трансформації та геополітичну нестабільність, що безпосередньо впливає на функціонування міжнародних організованих товарних ринків. Визначено тривалу еволюцію біржової торгівлі деривативними контрактами на міжнародних організованих товарних ринках за допомогою чотирьох етапів, яка призвела до удосконалення технологій біржової торгівлі та стандартизації параметрів деривативних контрактів. Відзначено, що деривативні контракти виникли на початку задля формування сприятливих умов щодо забезпечення управління ціновими ризиками, а пізніше стали ефективним інструментом спекуляції та прогнозування цінової кон'юнктури. З метою оцінки біржової торгівлі деривативними контрактами на міжнародних біржах нами використано статистичні звіти міжнародної біржової асоціації – *Futures Industry Association*. У результаті аналізу динаміки об'ємів міжнародної біржової торгівлі деривативними контрактами зафіксовано новий максимум, зокрема у 2024 р. об'єми торгівлі деривативними контрактами на міжнародних біржах склали 206,78 млрд угод, що на 51 % вище за попередній рік. Зазначено, що цей приріст був пов'язаний з діяльністю бірж азійського регіону, частка яких помітно зросла за останнє десятиліття. Встановлено, що до швидко зростаючих міжнародних біржових ринків деривативних контрактів, нині відносяться біржі Індії та Китаю. Оцінка міжнародної біржової торгівлі деривативними контрактами за видами активів показала значну перевагу торгівлі на міжнародних біржах фінансовими активами. У 2024 р. кількість укладених біржових деривативів на фінансові активи зросла до рівня 194,4 млрд угод, що на 55 % вище за попередній рік і майже у 5,2 рази більше за останні 5 років, тоді як кількість укладених деривативних контрактів на товарні активи склали лише 12,4 млрд угод, що на 3,3 % вище за попередній рік і в 1,3 рази більше за останні п'ять років. Виділено основні напрями розвитку міжнародної біржової торгівлі деривативними контрактами на організованих товарних ринках.

Ключові слова: біржова торгівля, деривативні контракти, ф'ючерси, опціони, міжнародні біржі.

Yavorska Valentyna

yavorska.v.o@nubip.edu.ua, ORCID ID: 0000-0002-2513-8431

Researcher ID: AFC-5798-2022,

PhD., Associate Professor, Associate Professor at the Department

of Entrepreneurship Organization and Exchange Activities,

National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv

EVALUATION OF INTERNATIONAL EXCHANGE TRADING IN DERIVATIVE CONTRACTS ON ORGANIZED COMMODITY MARKETS

Abstract. The article examines the main indicators of the derivatives international exchange trading. Attention is drawn to globalization transformations and geopolitical instability, which directly affect the functioning of international organized commodity markets. The long-term evolution of exchange trading in derivative contracts is determined, which led to the improvement of exchange trading technologies and the standardization of the parameters of derivative contracts. It is noted that derivative contracts initially arose to create favorable conditions for hedging price risk, and later became effective instruments of speculation and forecasting price conditions. In order to assess exchange trading in derivative contracts on international exchanges, we used statistical reports of the international exchange association – Futures Industry Association. As a result of the dynamics derivative international exchange trading volumes analysis, a new maximum was recorded, in particular, in 2024, the volumes of trading in derivative contracts on international exchanges amounted to 206.78 billion transactions, which is 51% higher than the previous year. It is noted that this increase was associated with the activities of exchanges in the Asian region, the share of which has increased significantly over the past decade. It was established that the rapidly growing international exchange markets for derivative contracts currently include the exchanges of India and China. An assessment of international exchange trading in derivative contracts by type of assets showed a significant advantage of trading in financial assets on international exchanges. In 2024, the number of concluded exchange-traded derivatives on financial assets increased to 194.4 billion transactions, which is 55% higher than the previous year and almost 5.2 times more than in the last 5 years, while the number of concluded derivative contracts on commodity assets amounted to only 12.4 billion transactions, which is 3.3% higher than in the previous year and 1.3 times more than in the last five years. The main directions of development of international exchange-traded derivative contracts on organized commodity markets are highlighted.

Keywords: exchange trading, derivative contracts, futures, options, international exchanges.

JEL Classification: F31

DOI: <https://doi.org/10.32782/2522-1256-2025-46-19>

Постановка проблеми. Глобалізаційні трансформації та геополітична нестабільність сьогодні має прямий вплив на стан та перспективи розвитку організованих товарних ринків та міжнародної біржової торгівлі деривативними контрактами. Цінова волатильність посилилась унаслідок вище вказаних фундаментальних чинників, що сприяло актуальності проведення досліджень у напрямі міжнародної біржової торгівлі деривативними контрактами.

Зважаючи на довготривалу історію становлення та розвитку міжнародної біржової

торгівлі, перехід на міжнародних біржах від торгівлі спотовими контрактами до деривативних зайняв тривалий еволюційний період.

Деривативні контракти стали ефективним інструментом для управління ціновими ризиками, практика використання яких досить швидко поширилась не тільки на країни з розвинутими біржовими майданчиками, а й на країни з відсутнім елементом біржової торгівлі деривативними контрактами. Така ситуація стала можливою через використання електронної технології торгівлі та клірингових розрахунків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Оцінка тенденцій міжнародної біржової торгівлі деривативними контрактами носить важливе значення як для науковців, так і для аналітиків та біржових практиків. За останні десять років у наукових працях вітчизняних дослідників більше уваги почало приділятися вивченню перспектив міжнародної біржової торгівлі на організованих товарних ринках. Класичні положення функціонування міжнародних товарних бірж закладені у наукових працях Солодкого М.О. [1–2; 6–7]. Функціональне призначення та стратегії використання деривативних контрактів на міжнародних біржах описані у наукових працях Гниляк В.О. [3]. Дослідження організаційних операцій на біржових ринках займаються Ільчук М.М. [4–6] та Радько В.І. [4]. Не менш важлива роль відводиться дослідженням використання інструментів міжнародних бірж у якості механізму прогнозування цінової кон'юнктури або з метою боротьби з ціновою волатильністю (хеджування цінових ризиків) [6–7]. Вивчення біржової торгівлі фінансовими інструментами знайшли своє відображення у наукових працях А. Масло, М. Примостки, О. Сохацької та інших.

Постановка завдання. Метою статті є здійснення аналітичної оцінки сучасного стану міжнародної біржової торгівлі деривативними контрактами на організованих товарних ринках.

Виклад основного матеріалу дослідження. Міжнародний досвід свідчить про тривалу еволюцію біржової торгівлі деривативними контрактами на організованих товарних ринках. Учасники біржових майданчиків систематично удосконалювали технологію біржової торгівлі та стандартизацію деривативних контрактів. Останні виникли задля формування сприятливих умов щодо забезпечення управління ціновими ризиками та прогнозування цінової кон'юнктури на ринках сільськогосподарської продукції (рис. 1) [1–3].

Строковий характер даних угод забезпечив можливість оцінювати діяльність ринкових учасників та прогнозувати показники своєї діяльності.

Міжнародна біржова торгівля деривативними контрактами характеризується систематичною трансформацією та зростанням попиту з боку біржових і позабіржових учасників, про що свідчать показники об'ємів укладених угод на провідних міжнародних біржах [4–5].

За останні десять років, а саме з 2014 р. по 2024 р. обсяги укладених на міжнародних біржах деривативних контрактів зросли у щоденні мільярдні потоки ділових трансакцій. У різних географічних зонах спостерігалась різна активізація біржової торгівлі деривативними контрактами, що вказує на підвищену зацікавленість учасників міжна-

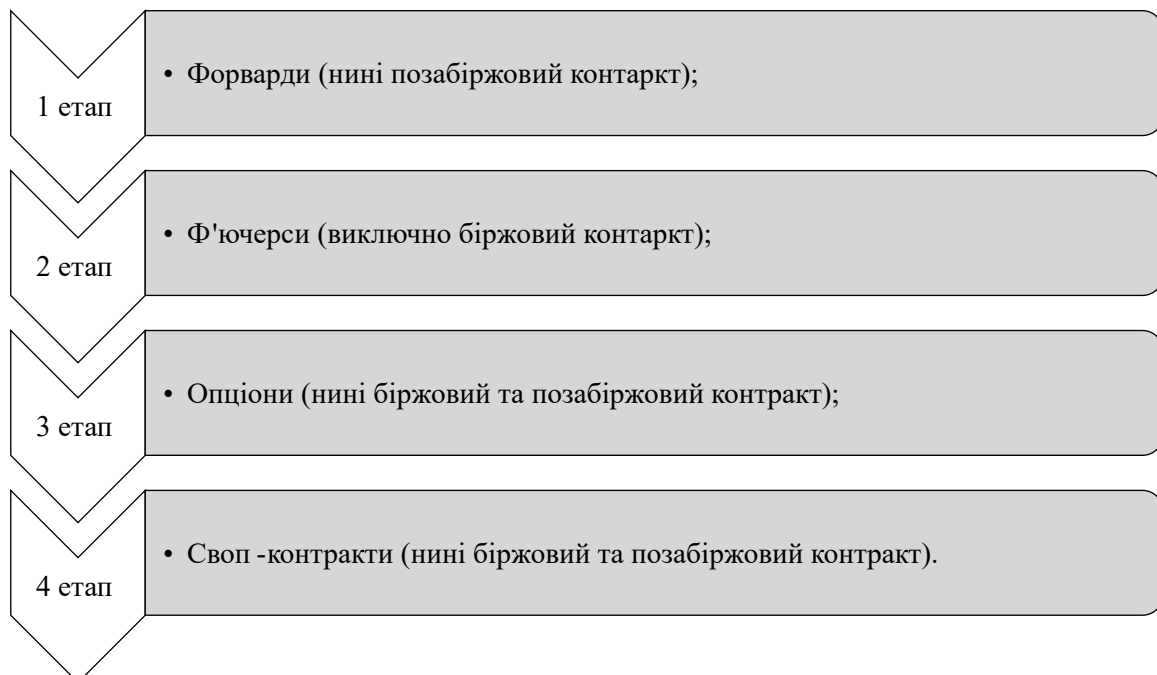

Рис. 1. Етапи виникнення деривативних контрактів на міжнародних організованих товарних ринках

Джерело: побудовано на основі [1–3]

родної біржової торгівлі у нових інструментах і нових ринках [6–7].

Біржова торгівля деривативними контрактами залишається у стані динамічних трансформацій, як організаційної структури біржових платформ, так і біржової технології торгівлі, розробки нових конкурентних та інноваційних інструментів задля забезпечення потреб учасників ринків.

Слід відмітити, що за довготривалу історію розвитку міжнародних біржових ринків деривативних контрактів першим важливим досягненням стало впровадження біржової торгівлі ф'ючерсними контрактами та розробка клірингового механізму гарантування виконання біржових угод, а наступним досягненням – виникнення та повномасштабне використання електронної технології біржової торгівлі, яка нині застосовується на всіх біржах світу.

З метою оцінки біржової торгівлі деривативними контрактами на міжнародних біржах доцільно використати статистичні звіти провідної міжнародної біржової асоціації – Futures Industry Association (рис. 2.) [8].

Оцінка показників міжнародної біржової торгівлі деривативними контрактами свідчить про кардинальні об'єми зростання за останні три роки (2022–2024 рр.). У 2024 р. був зафіксований новий рекорд за всю історію

функціонування і розвитку міжнародної біржової торгівлі.

Об'єми торгівлі деривативними контрактами на міжнародних біржах у 2024 р. склали 206,78 млрд угод, що на 51 % вище за попередній рік. Такий приріст пов'язаний з діяльністю бірж азійського регіону, частка яких помітно зросла за останні десять років [8].

Сьогодні міжнародна біржова торгівля деривативними контрактами забезпечується щодня і цілодобово. Для прикладу можна навести режим торгових сесій, запроваджений на провідній товарній біржі світу – американській товарній біржі CME Group, на якій біржова торгівля забезпечується починаючи з режиму за американським часом: з понеділка по п'ятницю (з 8:30 до 13:20), а також: з неділі по понеділок (з 19:00 вечора до 7:45 ранку). До швидко зростаючих міжнародних біржових ринків деривативних контрактів, у першу чергу, слід віднести біржі азійського регіону, а саме – Індії та Китаю (табл. 1., рис. 3) [5; 7–8].

Аналіз структури міжнародної біржової торгівлі деривативними контрактами за видами активів вказує на значне домінування фінансових інструментів, частка яких в останні десять років досить сильно зросла на фоні інвестиційної привабливості серед іноземних інвесторів (рис 4.).

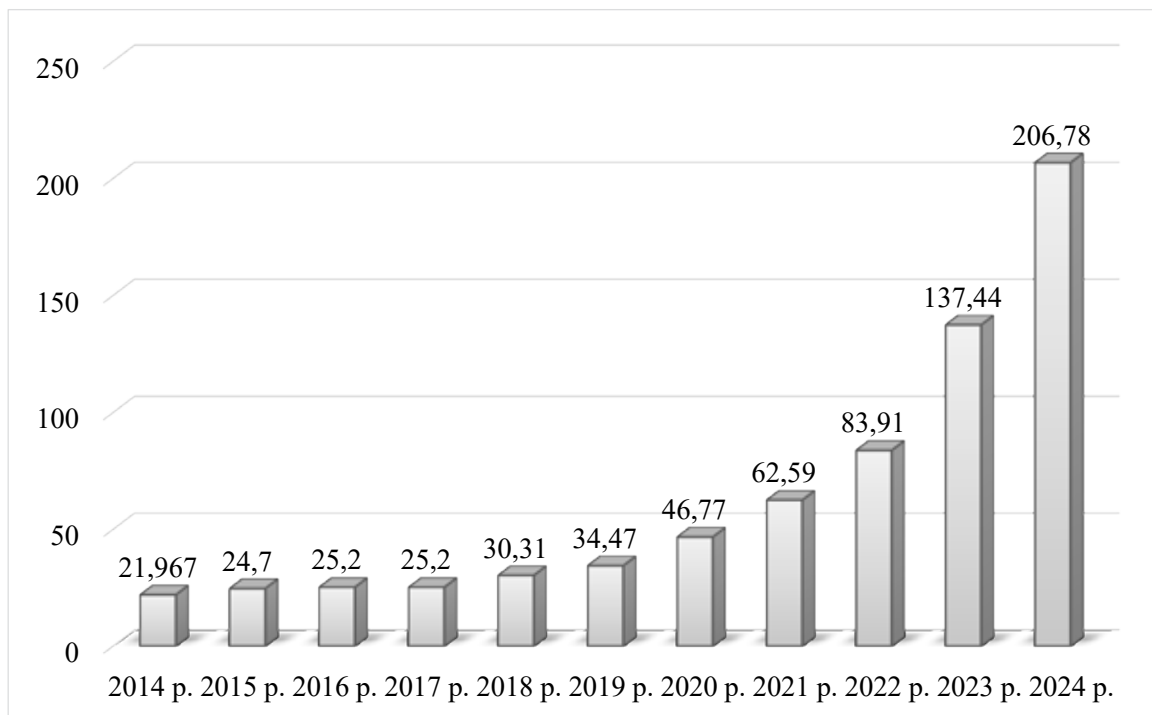

Рис. 2. Об'єми міжнародної біржової торгівлі деривативними контрактами, млрд угод

Джерело: побудовано за даними [8]

Таблиця 1

Структура міжнародної біржової торгівлі деривативними контрактами за географічним зонуванням, млрд контрактів

Міжнародні географічні зони	Роки					Зміна 2024 р. до 2023 р., +/- %
	2020	2021	2022	2023	2024	
Азія	20,2	30,5	50,7	103,4	169,2	+26
Північна Америка	12,9	15,4	16,9	17,9	19,8	+11
Південна Америка	6,5	8,9	8,6	8,7	9,9	+14
Європа	5,6	5,5	4,7	4,9	5,6	+14
Інші біржі	1,7	2,3	3,0	2,5	2,3	-8
Всього	46,8	62,6	83,9	137,4	206,8	+51

Джерело: розраховано за даними [8]

Рис. 3. Структура міжнародної біржової торгівлі деривативними контрактами за видами географічних регіонів у 2024 р.

Джерело: побудовано на основі [8]

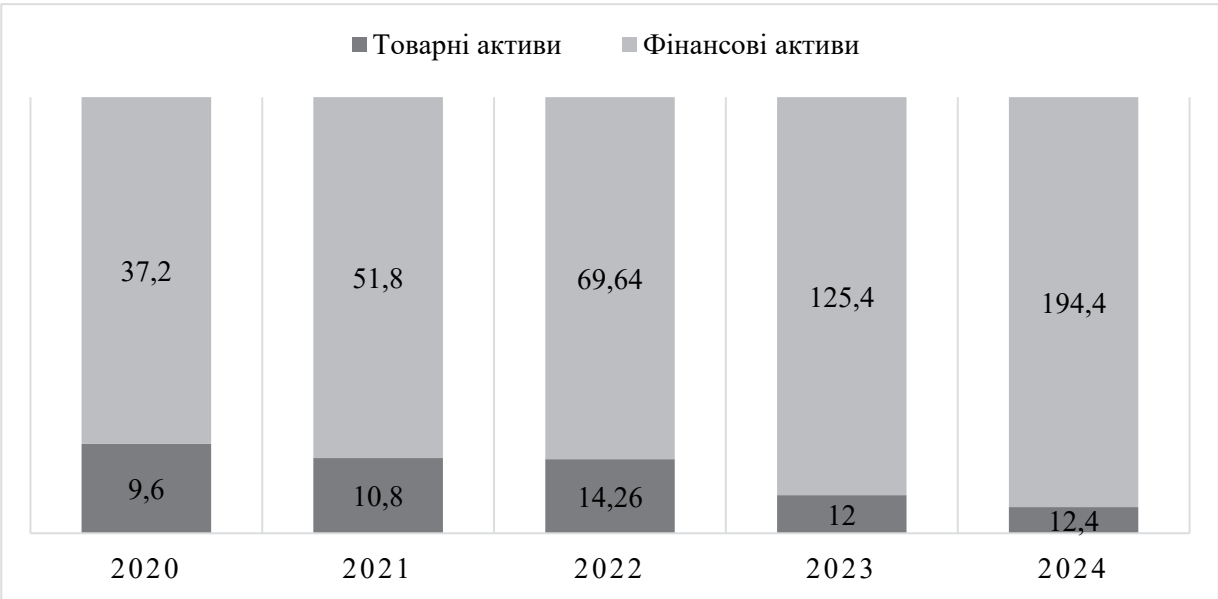

Рис. 4. Об'єми міжнародної біржової торгівлі деривативними контрактами за видами активів, млрд угод

Джерело: побудовано за даними [8]

Кількість укладених біржових деривативів на фінансові активи у 2024 р. зросла до 194,4 млрд угод, що на 55 % вище за попередній рік і майже у 5,2 рази більше за останні 5 років [8].

Варто зазначити, що домінування використання фінансових деривативів на міжнародних біржових ринках пояснюється зацікавленістю значної кількості інвесторів у строкових інструментів без фізичної поставки біржових активів.

Кількість укладених деривативних контрактів на товарні активи у 2024 р. склала 12,4 млрд угод, що на 3,3 % вище за попередній рік і в 1,3 рази більше за останні п'ять років [8].

Розгляд структури міжнародної біржової торгівлі деривативними контрактами на фінансові активи у 2024 р. свідчить про те, що основна частка приходить на цінні папери та фондові індекси – 95 % (табл. 2).

Оцінка динаміки міжнародної біржової торгівлі деривативними контрактами на фондові активи вказує на їх домінування у 2024 році, як і в попередні десять років. Так, у 2024 р. спостерігалось підвищення кількості укладених біржових контрактів у даному сегменті на 64 %. Така ситуація була досягнута завдяки зростанню біржової торгівлі на Індійській національній фондовій біржі. У групі фінансових активів найбільше падіння відбулось у групі валютних курсів у 2024 р. (-54 %) [8].

Міжнародні біржова торгівля товарними активами також активно зростає (табл. 3.).

Міжнародна біржова торгівля деривативними контрактами на товарні активи у 2024 році зросла на 3 %. До основних товарних активів на міжнародних організованих товарних ринках відноситься [1–3]: сільськогосподарська продукція; енергоресурси; метали; інші види. У 2024 році найбільше зростання відбулось у групі енергоресурсів (+40 %).

Висновки і перспективи подальших досліджень у даному напрямі. Таким чином, глобалізація електронної технології міжнародної біржової торгівлі деривативними контрактами на організованих товарних ринках надала можливість об'єднати між собою зацікавлених інвесторів по всьому світу. Сьогодні перерозподіл інвестиційного капіталу відбувається не тільки структуровано за сферами та видами біржових активів, а також за географічним зонування. Така ситуація сприяє посиленню конкурентної боротьби між біржами на глобальному рівні. За таких умов біржові майданчики високо розвинутих країн світу стають основним місцем концентрації та трансферу вільного капіталу та іноземних інвестицій.

Міжнародна біржова торгівля деривативними контрактами в останні роки показує кардинальні показники зростання об'ємів торгівлі на провідних міжнародних біржах. Можна побачити, що попри геополітичну нестабільність на світовій арені та інші глобальні виклики, ріст популярності та попит

Таблиця 2

Структура міжнародної біржової торгівлі фінансовими активами, млрд угод

Види фінансових активів	Роки				Зміна 2024 р. до 2023 р., %
	2021	2022	2023	2024	
Цінні папери	41,67	61,63	112,3	184,2	+64
Відсоткові ставки	4,58	5,15	6,1	7,0	+15
Валютні курси	5,54	7,73	7,0	3,2	-54
Всього	51,79	74,51	125,4	194,4	+55

Джерело: розраховано за даними [8]

Таблиця 3

Структура міжнародної біржової торгівлі товарними активами, млрд угод

Види товарних активів	Роки				Зміна 2024 р. до 2023 р., %
	2021	2022	2023	2024	
Сільськогосподарська продукція	2,82	2,39	3,2	3,0	-6
Енергоресурси	2,71	2,06	2,8	3,5	+40
Метали	2,77	2,19	2,5	3,2	+28
Інші види	2,53	2,75	3,5	2,7	-23
Всього	10,83	9,93	12,0	12,4	+3

Джерело: розраховано за даними [8]

на біржові деривативні контракти не зменшився. Привабливим для учасників біржової торгівлі залишається азійський регіон та його нові види інноваційних деривативних контрактів, які щорічно поповнюються новими.

У цілому перспективи міжнародної біржової торгівлі деривативними контрактами на організованих товарних ринках тісно пов'язані зі станом глобальної економіки та геополітичними змінами, які нині включають:

- посилення впливу ціноутворення міжнародних бірж на ринки капіталу та організовані товарні ринки національного рівня;
- зростання потреби у використанні деривативних контрактів провідних бірж світу з метою мінімізації цінової волатильності;
- скорочення частки міжнародної біржової торгівлі товарними деривативами у порівнянні з фінансовими;
- підвищення об'ємів торгівлі деривативними контрактами на азійських біржах;
- впровадження інноваційних деривативних контрактів на нові види активів, наприклад криптовалюту, тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Біржова торгівля товарними деривативами: світовий досвід та перспективи розвитку в Україні: монографія / за ред. М.О. Солодкого. Київ: ЦП Компрінт, 2015. С. 10–75.
2. Біржові товарні деривативи: теорія, методологія, практика: монографія / М.С. Солодкий, В.О. Гниляк. Київ: Аграр Медіа Груп, 2012. С. 6–44.
3. Гниляк В.О. Методологічні аспекти формування поняття деривативу. *Агроінком*. 2006. № 1. С. 72–74.
4. Ільчук М.М., Радько В.І., Яворська В.О. Організаційні засади здійснення біржових операцій на біржовому ринку. *Інфраструктура ринку*. 2021. № 52. URL: <http://market-infr.od.ua/uk/52-2021> (дата звернення: 10.10.2025).
5. Ільчук М.М., Яворська В.О. Міжнародна біржова діяльність: навч. посіб. Київ: НУБІП України, 2024. 318 с.
6. Солодкий М.О., Ільчук М.М., Яворська В.О., Аналіз і прогнозування біржового

ринку: навч. посіб. Київ: ФОП Ямчинський, 2020. 642 с.

7. Хеджування ф'ючерсами і опціонами: навч. посіб. / за ред. М.О. Солодкого. Київ: Компрінт, 2018. 398 с.

8. ETD Tracker. Futures Industry Association. URL: https://www.fia.org/fia/etd-tracker?utm_source=FIASWeb&utm_medium=HPMP. (дата звернення 10.10.2025).

REFERENCES:

1. Solodkyj M. O. and Javorsjka V. O. (2015), *Birzhova torghivlja tovarnymy deryvatyvamy: svitovij dosvid ta perspektivy rozvytku v Ukrajinі* [Commodity derivatives exchange trading: world experience and prospects of development in Ukraine], Komprynt, Kyiv, Ukraine.
2. Solodkyj M. O. and Ghnyljak V. O. (2012), *Birzhovi tovarni deryvatyvy: teorija, metodologhija, praktyka* [Exchange-traded Commodity derivatives: theory, methodology, practice], Aghrar Media Ghrup, Kyiv, Ukraine.
3. Ghnyljak V. O. (2006), “Methodological aspects of the formation of the derivative concept”, *Aghroinkom*, vol. 1, pp. 72–74.
4. Ilchuk M. M., Radko V. I. and Yavorska V. O. (2021). “Organizational principles of carrying out transactions on the derivatives market”, *Market infrast- ructure*, vol. 52, Available at: <http://market-infr.od.ua/uk/52-2021> (Accessed October 10, 2025).
5. Il'chuk M. M. and Yavors'ka V. O. (2024), *Mizhnarodna birzhova diialnist* [International Exchange Activities], NUBIP Ukrainy, Kyiv, Ukraine.
6. Solodkyj M. O., Il'chuk M. M. and Yavors'ka V. O. (2020), *Analiz i prohnouzuvannia birzhovoho rynku* [Analysis and forecasting of commodity exchange market], FOP Yamchyns'kyj, Kyiv, Ukraine.
7. Solodkyj M. O. (2018), *Khedzhuvannia fiuchersamy i optsionamy* [Futures and options hedging], Komprynt, Kyiv, Ukraine.
8. ETD Tracker. Futures Industry Assosiation (2024), Available at: https://www.fia.org/fia/etd-tracker?utm_source=FIASWeb&utm_medium=HPMP (Accessed October 10, 2025).

Стаття надійшла: 12.10.2025

Стаття прийнята: 20.10.2025

Стаття опублікована: 27.10.2025